

C
A
R
T
E
A

C
E
L
L
U
L
U
S

OKAKURA Kakuzô

(1862, Yokohama – 1913, Akakura), cărturar și estetik japonez. Urmează o școală particulară a misionarilor creștini, înființată de misionarul american James Curtis Hepburn, același care a proiectat alfabetul japonez cu caractere latine. Educația tradițională și-o desăvârșește la un templu budist, unde învață caligrafia, poezia, etica, filosofia chineză și unde se inițiază în operele clasicilor niponi. Studii superioare la Universitatea din Tokio, de curând înființată, sub îndrumarea profesorilor aduși din Occident. În 1886, întreprinde o lungă călătorie în Statele Unite, Franța, Italia, Spania, Germania, Austria și Anglia, în calitate de membru al Comisiei imperiale de artă. Este, rând pe rând, curator al Muzeului imperial, președinte al celei de-a doua școli de artă din Japonia, membru fondator al Asociației teatrelor japoneze și al revistelor *Kokka* și *Arta japoneză*, profesor de istoria artei, președinte al primei Academii de artă din Japonia, consilier al secției de artă chineză și japoneză de la Muzeul de artă din Boston.

În 1906 publică la New York *Cartea ceaiului*, redactată în engleză, care-l va consacra pe plan mondial, lucrarea fiind tradusă în numeroase limbi. Alte scrieri: *Idealurile Orientului* (1903), *Deșteptarea Japoniei* (1904), *Deșteptarea Orientului* (postum).

C
A
R
T
E
A

C
E
A
I
U
L
U
I

OKAKURA KAKUZÔ

CARTIER

Editura Cartier, SRL, str. București, nr. 68, Chișinău, MD2012.

Tel./fax: 24 05 87, tel.: 24 01 95. E-mail: cartier@cartier.md

Editura Codex 2000, SRL, Strada Toamnei, nr.24, sectorul 2, București.

Tel/fax: 210 80 51. E-mail: romania@cartier.md

www.cartier.md

-15%
ROMANIA 2010

*Cărțile CARTIER editate în 2010 și având sigla **CARTIER** ROMANIA 2010 pot fi procurate, în toate librăriile bune din România și Republica Moldova, cu o reducere de 15% din prețul indicat pe copertă.*

Difuzare:

București: Strada Toamnei, nr. 24, sectorul 2.

Tel./fax: 210 80 51. E-mail: romania@cartier.md

Chișinău: str. București, nr. 68. Tel.: 24 01 95. E-mail: cartier@cartier.md.

LIBRĂRIILE CARTIER

Casa Cărții, bd. Mircea cel Bătrân, nr. 9, Chișinău. Tel./fax: 34 64 61. E-mail: casacartii@cartier.md

Librăria din Centru, bd. Ștefan cel Mare, nr. 126, Chișinău. Tel.: 21 42 03. E-mail: librariadincentru@cartier.md

Librăria din Hol, str. București, nr. 68, Chișinău. Tel.: 24 10 00. E-mail: librariadinhol@cartier.md

Vărul Shakespeare, str. Șciusev, nr. 113, Chișinău. Tel.: 23 21 22. E-mail: librariavs@cartier.md

Librăria⁹, str. Pușkin, nr. 9, Chișinău. Tel.: 22 37 83. E-mail: libraria9@cartier.md

Colecția *C(art)ier* este coordonată de Igor Mocanu

Editor: Gheorghe Erizanu

Credit fotografic: Ion Axenti

Lector: Inga Druță

Coperta: Vitalie Coroban

Design/tehnoeditare: Vitalie Coroban

Prepress: Editura Cartier

Tipărită la Combinatul Poligrafic (nr. 00421)

Okakura Kakuzō

CARTEA CEAIULUI

Ediția IV, septembrie 2010

© 2007, 2010, Editura Cartier pentru prezenta ediție.

Această ediție a apărut într-un tiraj de 800 de exemplare.

Toate drepturile rezervate. Cărțile Cartier sunt disponibile în limita stocului și a bunului de difuzare.

Descrierea CIP a Camerei Naționale a Cărții

Kakuzo, Okakura

Cartea ceaiului / Okakura Kakuzo ; trad.: Emanoil Bucuță. – Ed. a 2-a. – Ch. : Cartier,

2010 (Combinatul Poligr.). – 126 p. – (C(art)ier).

800 ex.

ISBN 978-9975-79-624-8.

821.512-3

K 17

C
U
P
R
I
N
S

I	Ceașca omenirii	9
II	Școlile ceaiului	21
III	Taoism și zenism	33
IV	Ceainăria.....	47
V	Prețuirea artei.....	63
VI	Flori.....	74
VII	Meșterii ceaiului.....	89

C E A Ș C A

O M E N I R I I

Ceaiul a început ca doctorie și a ajuns cu vremea o băutură. În China el a pătruns prin al optulea secol în hotarele poeziei, ca una din desfătărilor de lume. În secolul al cincisprezecelea, Japonia l-a ridicat până la o religie a estetismului – ceismul.

Ceismul e un cult întemeiat pe închinarea la frumos în mijlocul întâmplărilor de rând ale vieții de toate zilele. El vorbește de neprihănire și armonie, de taina iubirii între oameni, de romantismul ordinii sociale. El e, în ființa lui, o credință a nedesăvârșirii, precum e și o gingașă încercare de împlinire a ceva cu puțință în lucrul acesta cu neputință căruia îi zicem viață.

Filosofia ceaiului nu e numai estetică, în înțelesul obișnuit al cuvântului, căci vedește, în legătură cu morala și religia, întregul nostru punct de vedere față de om și de Fire. Ea e igienă, pentru că silește la curățenie; e gospodărie, pentru că arată cum tihna se găsește mai curând în simplitate decât în încărcat și costisitor; ea e geometria moralei, întrucât hotărniceste simțul nostru de măsură față de univers. Ea înfățișează duhul adevărat al democrației răsăritene, făcând din toți credincioșii săi aristocrați de gust.

Îndelunga îndepărtare de lume a Japoniei, așa de folositoare adâncirii în sine, a fost nespus de prielnică dezvoltării ceismului. Căminul și obiceiurile noastre, îmbrăcămintea și bucătăria, porțelanul, lacul, pictura – literatura însăși – toate s-au supus înrâuririi lui. Nicio cer-

cetare a culturii japoneze n-ar putea să-l nesocotească. El a pătruns în găteala iatacurilor boierești și a intrat în locuința săracului. Țăranii noștri au învățat să așeze flori, cei mai de pe urmă muncitori, să-și aducă închinarea lor stâncilor și apelor. În vorba noastră de toate zilele zicem de un om că e „fără ceai” în el când e nesimțitor la partea tragicomică din drama fiecăruia. Dimpotrivă, înfierăm pe estetul scăpat din frâu, care, fără ochi pentru tragedia lumii, se aruncă zgomotos în valul simțirilor dezlănțuite, ca pe unul „cu prea mult ceai” în el.

Cel ce stă deoparte se va mira, nici vorbă, de această părelnică larmă fără pricină. Ce furtună într-o ceașcă de ceai! va zice. Dar când ne gândim cât de mică e, la urma urmei, ceașca bucuriei omenești, cât de curând o umplem până peste margini cu lacrimi, cât de ușor o golim până la fund în nepotolita noastră sete de infinit, nu trebuie să ne mai certăm că stârnim atâta zvon în jurul ceștii de ceai. Neamul omenesc a făcut și mai rele lucruri! În închinarea către Bacchus am adus jertfe prea din belșug; și am schimbat la față până și chipul sângeros al lui Marte. De ce nu ne-am jurui atunci Reginei Cameliilor și nu ne-am desfăta în caldul râu de iubire care curge din altarul ei? În chihlimbarul topit,

dintr-un porțelan ca fildeșul, înțeleptul va putea să se apropie aieva de dulcea închidere în sine a lui Confucius, de înțepătura lui Lao Zi și de mireasma eterată a lui Śākyamuni.

Cei ce nu pot să simtă în ei micimea lucrurilor mari sunt făcuți să treacă cu vederea măreția micilor lucruri în ceilalți. Apuseanul de rând, în ieftina-i încântare de sine, nu va vedea în ceremonia ceaiului decât încă o pildă de cele o mie și una de năzbâtii care alcătuiesc în ochii lui ciudățenia și copilăria Răsăritului. El era deprins să privească Japonia ca un colț de barbarie, pe când ea se deda blândeilor arte ale păcii; și-i zice civilizată de când a început măcelul în masă pe câmpurile de luptă ale Mancuriei. Multă vâlvă a stârnit acum în urmă codul samurailor – arta morții, care face pe ostașii noștri să aducă veseli jertfa de sine; dar s-a dat numai puțină luare-aminte ceismului, care întrupează așa de mult din arta de la noi a vieții. Bucuroși am vrea să rămânem barbari dacă dreptul nostru la civilizație ar fi să se zidească pe groaznica slavă a războiului. Bucuroși am aștepta zilele în care se va arăta cuvenitul respect artei și idealurilor noastre.

Când va înțelege Apusul, sau va încerca să înțeleagă, Răsăritul? Noi, asiaticii, suntem deseori înspăimântați de strania țesătură de fapte și închipuiri care s-a urzit în ce ne privește.

Suntem zugrăviți ca trăind din mireasma lotusului, sau și din șoareci și gândaci. Când ni se aruncă în cârcă un fanatism neputincios, când plăcerile josnice. Spiritualitatea indului a fost batjocorită ca neștiință, cumpătul chinezului, ca prostie, patriotismul japonezului, ca o urmare a fatalismului. S-a mers până acolo să se spună că suntem mai puțin simțitori la dureri și răni, mulțumită grosolăniei sistemului nostru nervos!

Dar de ce să nu petreceți pe socoteala noastră? Asia vă întoarce curtenia. Mult mai mare prilej de haz ar fi dacă ați și toate câte le-am închipuit și le-am scris noi despre voi. Sunt în ele toată strălucirea dată de depărtare, toată supunerea fără gând dinaintea minunii, toată muta împotrivire față de nou și nelămurit. Ați fost încărcăți de virtuți prea rafinate ca să fie pizmuite și învinuiți de nelegiuiri prea pitorești ca să capete osândă. Scriitorii noștri de odinioară – înțelepții care o știau – ne-au povestit că aveți cozi stufoase ascunse undeva în haine și că deseori vă ospătați la prânz cu tocană de prunci abia născuți. Ba aveam ceva și mai rău împotriva voastră: obișnuiam să vă închipuim ca neamul cu care se poate intra în legătură mai puțin decât cu oricare altul pe pământ, pentru că merge vorba că propovăduiți tocmai ceea ce nu faceți niciodată.

Asemenea greșite păreri sunt pe cale să piară dintre noi. Negoțul a împins graiurile europene în atâtea porturi ale Răsăritului. Tineretul asiatic se îngrămădește în școlile Apusului ca să se înzestreze cu învățătura modernă. E drept că mintea noastră nu va pătrunde cultura prea adânc, dar cel puțin avem bunăvoință să învățăm. Unii din concetățenii mei v-au luat prea mult din obiceiuri și prea mult din etichetă, pradă amăgirii că împrumutarea gulerului scrobite și a jobenului e tot una cu însușirea civilizației voastre. Oricât de mișcătoare și de plâns sunt asemenea maimuțări, ele sunt dovada dorinței noastre să ne apropiem în genunchi de Apus. Din nenorocire, purtarea Apusului nu e prielnică unei înțelegeri a Răsăritului. Misionarul creștin pornește ca să împărtășească, și nu ca să primească. Cunoștințele vi se reazemă pe puține traduceri din uriașa noastră literatură sau, și mai rău, pe anecdote nevrednice de crezare ale călătorilor în treacăt. Numai rareori se întâmplă ca pana cavalerescă a lui Lafcadio Hearn sau aceea a autorului *Urzelii vieții indiene* să învieze întunericul răsăritean cu făclia propriilor noastre simțiri.

Poate însă că mă dau de gol ca un necunoscător al culturii ceaiului, vorbind așa de nestăpănit. Adevăratul lui spirit de curtenie cere să spui ceea ce se așteaptă să spui, și

nu mai mult. Dar eu n-am de gând să fiu un ceist curtenitor. Așa de mult rău a ieșit până acum din necunoașterea, și dintr-o parte, și din alta, a lumii noi și vechi, că nu e nevoie să te aperi când îți plătești dinarul tău pentru înlesnirea unei mai bune priceperi. Începutul secolului al douăzecilea ar fi fost cruțat de priveliștea unui sângeros război dacă Rusia ar fi binevoit să cunoască Japonia ceva mai bine. Ce urmări înfricoșătoare pentru omenire nu zac în disprețuitoarea neștiință față de problemele răsăritene! Imperialismul european, care nu s-a sfiit să scoată strigătul fără rost despre primejdia galbenă, e cât pe-acți să facă Asia să-și deschidă ochii înaintea înțeleșului crud al prăpădului alb. Poate că râdeți de noi, că avem „prea mult ceai”, dar nu trebuie, din parte-ne, sa bănuim că voi, cei din Apus, „n-aveți ceai” în ființa voastră?

Să oprim continentele să-și mai urle zeflemele unul altuia și să le facem să fie mai serioase, dacă nu pot să fie mai înțelepte, spre câștigul reciproc al unei jumătăți de emisferă. Ne-am dezvoltat urmând linii deosebite, dar aceasta nu e o pricină ca unii să nu întregească pe ceilalți. Voi ați dobândit putere, în paguba liniștii: noi am făurit o armonie, care e slabă împotriva atacurilor. Dar mă credeți? – Răsăritul e mai bun în unele privințe decât Apusul.

Destul de ciudat e că cele două feluri de oameni, așa de îndepărtate, s-au întâlnit la ceașca de ceai. Acesta e singurul ceremonial asiatic ce și-a câștigat o obștească vază. Omul alb și-a râs de religia și de morala noastră, dar a primit fără șovăială roșcata băutura. Ceaiul de după-amiază e astăzi în societatea apuseană o îndeletnicire de seamă. Din gingașul zângănit de tăvi, lingurițe și farfurioare, din fășâitul moale al ospetiei femeiești, din crezul de frișcă și zahăr al tuturor ne dumirim că închinarea la ceai s-a înrădăcinat fără împotrivire. Împăcarea filosofică a musafirului cu soarta, în așteptarea îndoielnicei fierturi, e mărturie că în această singură pildă duhul răsăritean stăpânește netăgăduit.

Cea mai veche veste despre ceai într-o scriere europeană pare să fi fost găsită în darea de seamă a unui călător arab, cum că pe la anul 879 cele mai însemnate izvoare de venit în Canton le alcătuia vama de sare și ceai. Marco Polo amintește despre răsturnarea unui ministru de finanțe chinez în 1285 pentru sporirea nedreaptă a dărilor pe ceai. Dar abia pe timpul marilor descoperiri popoarele Europei au început să afle mai multe despre îndepărtatul Răsărit. Pe la sfârșitul secolului al șaisprezecelea, olandezii au adus știrea că în Răsărit se făcea o băutură plăcută din frunzele unui tufiș. Călătorii Giovanni Battista Ra-

musio (1559), L. Almeida (1576), Maffeno (1588), Tareira (1610) au pomenit, de asemenea, ceaiul¹. În acest din urmă an, corăbii ale societății olandeze a Indiilor răsăritene au adus întâiul ceai în Europa. A fost cunoscut în Franța la 1636 și a ajuns în Rusia la 1638². Anglia l-a primit la 1650 și a vorbit despre el ca despre „acea minunată și de toți medicii încuviințată băutură chinezească, numită de chinezi Cha și de celelalte neamuri Tay, alias Tee”.

Asemenea tuturor lucrurilor bune de pe lume, propaganda ceaiului a întâmpinat piedici. Eretici ca Henry Saville (1678) au pârât băutura ca un nărav murdar. Jonas Hanway (*Eseu despre ceai*, 1756) zicea că bărbații par să-și piardă statura și buna înfățișare, iar femeile frumusețea, prin întrebuințarea ceaiului. Prețul lui dintru început (cam 15-16 șilingi funtul) nu îngăduia să fie băut de popor și făcea din el „un drept păstrat înaltelor petreceri și ospete, fiind un lucru de dar prinților și mărimilor”. Dar, în pofida unor atare stavile, băutura ceaiului se răspândi cu o iuțea de mirare. Cafenelele din Londra se schimbară, într-adevăr, prin întâia jumătate a secolului al optsprezecelea, în ceainării, locuri de adunare a oamenilor de spirit ca Addison și Steele, care-și petreceau vremea la „ibricul lor de ceai”. Băutura ajunse

¹ Paul Kransel, *Disertații*, Berlin, 1902.

² *Mercurius Politicus*, 1656.

foarte curând o trebuință a vieții – un articol imposabil. Ne aducem aminte, în legătură cu aceasta, ce parte însemnată a avut în istoria mai nouă. America, pe când era colonie, s-a supus apăsării până ce răbdarea ei omenească s-a frânt înaintea grelelor dări puse pe ceai. Neatârnaarea americană începe cu azvârlirea în mare, la Boston, a lăzilor cu ceai.

Gustul ceaiului are un farmec pătrunzător, care-l face să nu-i poată sta nimic împotriva și să fie destoinic de idealizare. Umoriștii apuseni n-au întârziat să amestece mireasma minții lor cu mirosul lui desfătător. El n-are semeția vinului, încrederea în sine a cafelei și nici nevinovăția prostuță a cacauăi. Încă din 1711 spunea *Spectator*: „De aceea aș recomanda în chip deosebit aceste gânduri ale mele tuturor familiilor cu rost, care pun la o parte un ceas din fiecă dimineață pentru ceai, pâine și unt, și le-aș sfătui stăruitor să dea poruncă, spre binele lor, ca această gazetă să le fie adusă regulat și să fie privită ca făcând parte din serviciul ceaiului”. Samuel Johnson și-a schițat propriul portret ca „un înrăit și lipsit de rușine băutor de ceai, care timp de douăzeci de ani și-a stropit prânzurile cu fiertura acelei vrăjite buruieni; care cu ceai își desfătează seara, cu ceai își veselește miezul nopții și cu ceai zice bun venit dimineții”.

Charles Lamb, un credincios hotărât al ceaiului, a bătut în adevărata strună a ceismului când a scris că cea mai mare plăcere pe care a cunoscut-o a fost să facă o faptă bună în taină și s-o descopere din întâmplare. Pentru că ceismul este arta să ascunzi frumosul ca să fie găsit, să lași să se bănuiască numai ce nu îndrăznești să destăinui. El e taina aleasă a râderii de sine însuși, liniștit și adânc, adică e chiar umorul – zâmbetul filosofiei. Toți umoriștii adevărați ar fi să se cheme, în înțelesul acesta, filosofi ai ceaiului – Thackeray, de pildă, și, nici vorbă, Shakespeare. Poeții decadentei (când n-a fost lumea în decădere?), prin protestările lor împotriva materialismului, au deschis și ei, într-o oarecare măsură, drumul ceismului. Poate că în cumpănita noastră adâncire a nedesăvârșirii, Apusul și Răsăritul pot să se întâlnească într-o reciprocă mângâiere.

Taoiștii spun că la începutul cel mare al neînceputului, spiritul și materia s-au ciocnit într-o luptă pe viață și pe moarte. În cele din urmă, Galben-Împărat, Soarele cerului, a biruit pe Shuhyung, demonul întunecimii și al pământului. Uriașul, în zvârcolirile lui de moarte, a izbit cu capul bolta solară și a sfărâmat în țândări albastrul acoperământ de jad. Stelele s-au prăbușit din cuiburile lor, luna a pribegit fără țintă prin sălbaticile prăpăstii ale nopții. Deznădăjduit

se uită Galben-Împărat după cineva care să-i dreagă cerul. Și n-a căutat în zadar. Din mările răsăritene se înalță o regină, dumnezeiasca Niuka, încununată cu corn și având coadă de balaur, strălucitoare în zălele ei de foc. Ea a topit curcubeul, cel din cincii boiuri, în căldarea ei vrăjită și a clădit la loc cerul chinezesc. Dar se mai povestește, de asemenea, că Niuka a uitat să astupe două despicături subțiri din albastra tărie. Așa a început dualismul iubirii – două suflete rostogolindu-se prin văzduh, fără odihnă, până se vor uni, ca să întregască Universul. Fiecare trebuie să-și clădească un nou cer al său, de speranță și pace.

Cerul omenirii moderne s-a sfărâmat cu adevărat în lupta ciclică dintre bogăție și putere. Lumea bâjbâie în umbra egoismului și a vulgarității. Cunoștința se câștigă în schimbul unei rele conștiințe, bunătatea se cheltuiește pentru foloase. Răsăritul și Apusul, ca doi balauri căzuți într-o mare în clo-cot, luptă zadarnic să redobândească giuvaierul vieții. Avem încă o dată nevoie de o Niuka pentru îndreptarea năprasnicei pustiiri; așteptăm pe marele Avatar. Dar, până atunci, să bem o înghițitură de ceai. Văpaia după-amiezii îneacă bambușii, fântânile plescăie în desfătare, fâșăitul pinilor se aude în căldărușa noastră de ceai. Să visăm de veșnica trecere și să întârziem la frumoasa nebunie a lucrurilor.

